Dainius Balčiūnas

## KAUNO SENAMIESČIO 33 KVARTALO ARCHEOLOGINIAI TYRIMAI

33 senamiesčio kvartalas yra rytinėje jo dalyje, greta buvusios miesto sienos. Iš vakarinės pusės jį riboja I. Kanto, šiaurinės - J. Gruodžio, vakarinės - Smalininkų ir pietinės - D. Poškos gatvės. Seniausiuose dokumentuose ši vieta vadinama Totorių kalneliu, ir D. Poškos gatvė iki pat XX a. pradžios vadinta Totorių gatve. LDK kunigaikštis Vytautas iš žygio į Krymą 1397 m. atgabeno totorių belaisvių ir pabėgėlių, kurie buvo apgyvendinti įvairiose vietose. Dalis jų apgyvendinta Kaune, prie Vilniaus vieškelio, kunigaikščiui priklausančioje žemėje (dabartinio 33 kvartalo teritorijoje). Šeimoms duota dirbamos žemės, ganyklų. Kvartalo šiaurės vakarų ir pietų ribos susiformavo XV amžiuje. XVI a. pabaigoje čia gyveno apie 15 totorių šeimų. Netoliese esantys miesto vartai vadinti Totorių vartais. Miesto planuose kvartale nurodomi pastatai, tačiau neaišku, ar jie mūriniai ar mediniai, - daugiausia kvartalo pietrytinėje dalyje. Šią dalį 1982-1986 m. tyrė PRPI Kauno skyriaus archeologų grupės vadovas A. Žalnierius. Jis aptiko keramikos degimo krosnį, užverstą gamybos broku -deformuotais, blogai išdegusia glazūra puodais ir puodyniniais kokliais. Krosnis veikė nuo XVI a. pradžios iki XVII a. pradžios. M. Bertašius kvartalo rytinėje dalyje taip pat aptiko keramikos degimo krosnies dalį. Ji buvo ovalo formos - 2,6 m skersmens. Krosnis užpilta keramika, datuotina XVI a. viduriu.

1988 m. PRPI atliko platesnius kvartalo archeologinius tyrimus. Iškasta 17 perkasų, kurių bendras plotas siekia 120 $m^2$. Perkasų vietas ir dydį sąlygojo

čia esančios įvairios komunikacijos, gyvenami ir pagalbiniai pastatai. Dabar kvartalas yra daug aukščiau negu likusi senamiesčio dalis. Tyrimų metu išaiškėjo, kad čia yra vėjo supustyta smelio kopa. Virš smėlio nuo XVI iki XX a. susidarė 0,4-1,2 m storio pilko juodžemio sluoksnis. Daugelyje vietų aptinkamas 40-60 cm storio smėlio su pilko juodžemio dėmėmis sluoksnis. Tai suardytas pirminis paviršius. Perkasoje Nr. 2 sluoksnis šiek tiek storesnis - 1,8 m. Šioje perkasoje aptiktos apskritos puodų degimo krosnies liekanos.

Krosnis mūryta iš puspylčių ir nedidelių akmenų, yra 1,6 m skersmens, pade - degęs molis su pelenais. Krosnies išlikusi tik apatinė dalis, todėl pakuros vieta neaiški. Iš sienų išsikišę plytos, skyrusios pakurą nuo degimo kameros. Krosnis sugriauta ir užpilta sudaužytais puodais, dubenimis, lėkštėmis. Nerasta virimo puodų liekanų, tik keletas ir puodyninių koklių šukių. Radiniai būdingi XVII a. pradžiai. Krosnis stovėjusi šlaite, pusiau įleista į žemę.

Pačiame kalnelio viršuje, 15-toje perkasoje rasta kita degimo krosnis. Atrodo, krosnis buvo išlikusi beveik sveika. Tik pastaraisiais dešimtmečiais, apardžius jos viršų, įleisti gelžbetoniniai sandėliukų pamatai. Virš pirminio paviršiaus susidaręs 5-10 cm storio dirbamos žemės sluoksnis. Jis perkastas, ir duobėje išmūryta krosnis pusiau apkasta. Jos pagrindas ovalo formos, skersmuo 1,4-1 m. Viršus - kūgio formos. Krosnies pakura iš šiaurinės pusės, prie pagrindo išsikišę plytos rodo buvus perdangą tarp degimo kameros ir pakuros. Mūryta iš plytų, kamino nebuvo. Krosnies vidus ir duobė prie jos užversta gamybos broku ir sudužusiais gaminiais. Amatininkas specializavosi koklių gamyboje, nes puodų ir lėkščių rasta tik pavienės šukės. Aptikti lovinio koklio fragmentai, vaizduojantys Adomą ir Ievą prie rojaus medžio, daug plokštinių koklių. Įdomesni yra kokliai, vaizduojantys vyriškio figūrą, su skeptru koklis su vyriškio bareljefu ir data 1533 bei užrašu KAROLUS. Pasitaikė keletos tipų herbinių kok-

lių dalys: Aras su apsiraizgiusia aplink jį raide S, skydas su susipynusiomis S raidėmis, koklių su stilizuotais augalais, karnizinių koklių. Radinius, o kartu ir krosnį galima priskirti XVI a. pirmajai pusei - viduriui, juo labiau, kad vienas iš koklių turi datą.

Pastatų liekanos rastos namo D. Poškos gatvės Nr. 14 sklype. Sprendžiant iš jų, tai buvo nedidelis vienaaukštis medinis namas. Daugiau ryškesnių užstatymo pėdsakų nerasta. Juodžemio sluoksnis vietomis su degėsiais, greičiausiai tai sudegusių medinių pastatų liekanos. Istoriniai tyrimai rodo užstatymą buvus prie D. Poškos (buv. Totorių) gatvės. Toliau į šiaurę, matyt, buvę daržai.

Keramikos degimo krosnys leidžia teigti, kad totoriai buvo ne tik daržininkai, bet ir amatininkai. Prie krosnių rastos vienur beveik vien puodų, kitur - vien koklių šukės rodo amatininkų specializaciją.

Mindaugas Bertašius

## KAUNO SENAMIESČIO PIETRYČIŲ DALIES TYRIMAI

Pastaraisiais metais daugiau buvo tiriama Kauno senamiesčio pietrytinė dalis (kvartalai 26, 28, 29). VRPI ištyrė tik dalį teritorijos (apie 6-7 % visos kvartalų teritorijos). Kita dalis, užstatyta įvairiais palabiniais pastatais, buvo neprieinama archeologams.

Kultūrinio sluoksnio storis 0,8-1,5 m, tik ties Šiaulių gatve, prie Nemuno, siekia iki 2,5 m, nes pirmiausis žemės paviršius žemėja. Didesnėje tirto ploto dalyje kultūrinį sluoksnį sudaro mažai informatyvus pilko juodžemio sluoksnis. Tai XV-XVII a. buvę daržai ir ariami laukai (didelė dalis 26 kvartalo ir pietinė dalis 28 kv.). XVII a. prie Nemuno gatvės atsiradęs medinis užstatymas toliau neišplito. Pilnai skly-